

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΑ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΥΝΤΑΚΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΩΤΙΝΟΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

*«Ψυχὴν δὴ δεῖ ἀρχὴν οὖσαν...
.....πλέκει τὰ πάντα.»*
ΠΛΩΤΙΝ. Ἐνν. ΙΙΙ, 1, 8.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΑ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΥΝΤΑΚΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΧΗ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΩΤΙΝΟΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

«Ψυχὴν δὴ δεῖ ἀρχὴν οὖσαν....
.....πλέκειν τὰ πάντα.»
ΠΛΩΤΙΝ. Ἐνν. ΙΙΙ, 1, 8.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΝΕΑ ΘΕΜΕΛΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ

Ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν συνετελέσθη νέα στροφή τῆς Φιλοσοφίας πρὸς ἀσφαλεστέραν θεμελίωσιν αὐτῆς καὶ πρὸς βαθύτεραν ἔρευναν τῶν προβλημάτων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ στροφή πρὸς τὴν Ὀντολογίαν¹.

Ἡ ἀβαθῆς θεωρία τῆς ἄκρας θετικῆς σχολῆς, ἡ ἄκρα ψυχολογικὴ θεωρία καὶ ἡ καθόλου τάσις πρὸς ὑλιστικὴν ἔρμηνειαν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ὤθησε τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν πρὸς ἀναζήτησιν οὐσιωδεστέρων βάσεων, τῶν ὀντολογικῶν βάσεων τῆς ζωῆς.

Καὶ ἐπεχειρήθη ἡ ἔρμηνεία τῆς οἰκοδομίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς οἰκοδομίας τῆς ὑπάρξεως ἐπέκεινα τοῦ δυαδικοῦ σχήματος πνεῦμα-ὑλὴ (ψυχὴ-σῶμα), διὰ τῆς ἀναζητήσεως στρωμάτων τῆς ὑπάρξεως, ἥτοι τῶν τεσσάρων στρωμάτων, δηλαδὴ τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ, τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ ἀνοργάνου,

1. Πρβλ. HARTMANN, NICOLAI, *Wie ist kritische Ontologie überhaupt möglich ?*. Festschrift für *Paul Natorp*. Berlin 1924.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Ontologie*. Band I. *Zur Grundlegung der Ontologie*. Berlin 1935.—Berlin 1949².

HEIDEGGER, MARTIN, *Sein und Zeit*. Halle 1926. Tübingen 1949³.

JACOBY, GÜNTHER, *Allgemeine Ontologie der Wirklichkeit*. I-II. 1925-1932.

LAVELLE, L., *Introduction à l'ontologie*. 1947.

ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ὀντολογικὴ θεωρία. Πρβλ. Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Ἐγέλου καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν νεωτέραν καὶ σύγχρονον διανόησιν. Ἐν Ἀθήναις 1939, Τόμ. Β', σελ. 574 κ.ἑξ.

ἀντιστοιχῶν πρὸς τὰ στρώματα τοῦ πραγματικοῦ κόσμου καὶ ὡσαύτως διὰ τῆς ὄντολογικῆς θεμελιώσεως καὶ τῆς κατηγοριολογικῆς ἐρμηνείας αὐτῶν¹.

Καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ὑπόθεσις περὶ ὑπάρξεως τρίτης τινὸς χώρας, τοῦ κράτους τῶν ἀρχῶν ἢ τοῦ κράτους τῶν ἀξιῶν, χώρας ἐπέκειντά που ὑπαρχούσης καὶ ἐχούσης ἰδιάζουσάν τινα ὑπαρξιν μὴ πραγματικὴν, ἀλλὰ πως ἰδεατήν. Ἡ χώρα αὕτη, ὡς ὑποστηρίζεται, ἰσχύει καὶ περιλαμβάνει τὰς ἀρχὰς τῆς γνώσεως καὶ τὰς ἀξίας, αἵτινες καθορίζουσιν ἡμᾶς καὶ τὰ πράγματα.

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ στροφή τῆς Φιλοσοφίας συντελεῖται καὶ ἡ προσπάθεια ἐν εὐγενεῖ ἀμίλλη κορυφοῦται καὶ ὀλοκληροῦται, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνάγκη τῆς ἱστορικῆς ἀναζητήσεως τῶν ἀρχικῶν θεμελιακῶν σπερμάτων τῆς νέας ταύτης ἀρχῆς τῆς ὄντολογικῆς θεμελιώσεως καθίσταται ἐπιτακτικωτέρα.

Οὕτως ἡ θεμελιωθεῖσα συστηματικὴ φιλοσοφικὴ βᾶσις παρέχει εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας νέαν ἀφετηρίαν ἀναζητήσεως καὶ κατανοήσεως τῶν ὄντολογικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ.

Εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων δημιουργῶν τῆς Ὀντολογίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς νέας θεμελιώσεως τῆς Ὀντολογίας εὐρισκόμενος εἶναι ὁ ΠΛΩΤΙΝΟΣ.

Ὁ ΠΛΩΤΙΝΟΣ ἐγεννήθη ἐν Λυκοπόλει² τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ 204/205 μ.Χ. καὶ ἀπέθανεν ἐν Μιντούρναϊς, χωρίῳ Ζήθου, τῆς Καμπανίας, τῷ 269/270 μ.Χ., εἶναι δὲ ὁ καθαυτὸ ἰδρυτὴς τῆς Νέας Πλατωνικῆς Σχολῆς.

Ἡ ἔρευνα πρὸς βαθυτέραν ὑποτύπωσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ ΠΛΩΤΙΝΟΥ εἶχέ πως τεθῆ κατὰ τὸ

1. Πρβλ. HARTMANN, NICOLAI, *Ontologie*. Band 3. Der Aufbau der realen Welt. Berlin 1940. Berlin 1949².

ROTHACKER, ERICH, *Die Schichten der Persönlichkeit*. Leipzig 1938.—1947⁴.

2. Πρβλ. ZUCKER, FR., Plotin und Lykopolis. *Sitzungsber. d. Deutsch. Akad. d. Wissensch. z. Berlin*. Kl. f. Sprachen, Liter. u. Kunst. 1950. 1, Berlin 1950.

E.Γ.Δ.Π.Σ. Κε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παρελθὸν εἰς ἡσσοῖα τοῦ δέοντος μοῖραν. Εἰς τοῦτο εἶχε συντελέσει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παρακάλυψις αὐτῆς ἐξ αἰτίας τῶν εὐρείας ἐκτάσεως ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν φιλοσόφων τῆς κλασσικῆς περιόδου, ἰδίᾳ μάλιστα τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ (427–347 π.Χ.) καὶ τοῦ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ (384–322 π.Χ.) καὶ ἡ ὑπόληψις τῆς ἐποχῆς τοῦ ΠΛΩΤΙΝΟΥ ὡς περιόδου ὑφέσεως τῆς φιλοσοφίας καὶ περιόδου συμπιλήσεως μετὰ μυστικῶν τάσεων καὶ ἀνατολικῆς ἐπιχρώσεως αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ δυσχέρεια, ἣν παρέχει τὸ κείμενον τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων τοῦ Πλωτίνου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ΠΛΩΤΙΝΟΣ ἔγραφε τὰ ἔργα αὐτοῦ μετὰ τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπ' εὐθείας καὶ δὲν ἀνεγίνωσκε ταῦτα ἐκ δευτέρου πρὸς ἐπεξεργασίαν, ἕνεκα παθήσεως τῆς ὁράσεώς του καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγινώσκη ἐκ νέου τὰ ἐκάστοτε γραφόμενα πρὸς ἑναρμόνισιν καὶ ὀλοκλήρωσιν τῶν στοχασμῶν του.

Εἶναι ὡσαύτως παραδεδομένον, ὅτι τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Πλωτίνου, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἰδίου τοῦ φιλοσόφου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐτακτοποίησε καὶ διήρρεσεν εἰς ΕΝΝΕΑΔΑΣ ὁ μαθητῆς αὐτοῦ ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ (232–304 μ.Χ.)¹.

Ἐπομένως ἡ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία καὶ διευκρίνησις τῶν ἔργων τοῦ Πλωτίνου φυσικὸν εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζη δυσχερείας καὶ προβλήματα.

Παρὰ πᾶσαν ἐν τούτοις δυσχέρειαν, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἀνελήφθη ἐντονωτέρα ἡ ἐρευνα τῶν ἔργων τοῦ Πλωτίνου, τὰ ὅποια ἐξεδόθησαν ἐκ νέου εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν², πλεῖ-

1. Πρβλ. ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ, Περὶ Πλωτίνου βίου καὶ τῆς τάξεως τῶν βιβλίων αὐτοῦ. Κεφ. 24, 2 κ.ἐξ. Πρβλ. καὶ κεφ. 8, 1 κ.ἐξ. ἐν PLOTIN, ENNEADES, Éd. ÉM. BRÉHIER, Paris 1924. Tome I, σελ. 1 κ.ἐξ.

2. Πρβλ. PLOTIN, ENNEADES. Texte établi et traduit par ÉMILE BRÉHIER, Tome I–VI (VI¹ (1re partie)—VI² (2e partie)) Paris 1924–1938 (Éd. «Les Belles Lettres»).

PLOTINS Schriften, Deutsche Übersetzung, von. R. HARDER, I–V. Leipzig 1930–1937.

PLOTINI, Enneadi. Prima versione Ital. integra e comment. crit.

στα δὲ θέματα τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ἐξητάσθησαν ἐπισταμένως καὶ διηυκρινίσθησαν ¹.

di V. CILENTO, con una bibliografia di B. MARIEN.—Filos. antichi e mediev.—Collana di testi e trad.—Bari—Laterza, 1947—1949.

PLOTINI, Opera. Tomus I: Porphyrii vita Plotini. Enneades. I—III. Edid. P. HENRY, et H. R. SCHWYZER: MUSEUM Lessianum. Ser. Philos. XXXIII. Bruxelles. Éd. Universelle. 1951.

1. Πρβλ. BECKER, O., Plotin und das Problem der geistigen Aneignung. Berlin 1940.

BRÉHIER, ÉMILE, La philosophie de Plotin, Paris 1928.

DOERRIE, H., Zum Ursprung der neuplatonischen Hypostasenlehre: *Hermes* LXXXII (1954) σ. 331 κ.έξ.

DREAS, Cf., Die Usia bei Plotin. Leipzig 1912.

HEINEMANN, F., Plotin, Leipzig 1921.

KRISTHELLER, P., Der Begriff der Seele in der Ethik. Plotins. Tübingen 1929.

ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἡ ψυχολογία τοῦ Πλωτίνου. Ἐν Ἀθήναις 1922.

MARIEN, B., Études Plotiniennes. *Revue Philosophique de Louvain*. XLVI (1948) 85 κ.έξ. καὶ XLVII (1949) 386 κ.έξ.

NEBEL, GERHARD, Plotins Kategorien der intelligibilen Welt. Ein Beitrag zur Geschichte der Idee. Tübingen 1929.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ: Terminologische Untersuchungen zu *Οὐσία* und *ὄν* bei Plotin, *Hermes* 1930, 422 κ.έξ.

PISTORIUS, VILLIERS PHILIPPUS, Plotinus and Neoplatonism. An Introductory Study. Cambridge 1952.

SCHRÖDER, E., Plotin, Abhandlung *πόθεν τὰ κακά*, (Enn. I, 8). Leipzig 1916.

SCHWYZER, R. H., Die Zweifache Sicht in der Philosophie Plotins. *Museum Helveticum*. I, 1944, 87 κ.έξ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Plotinos: PAULY—WISSOWA, *Real—Enzyklopädie* 41 (1951) σελ. 471—591.

THEILER, W., Plotin und die antike Philosophie. *Museum Helveticum*. I, 1944, 209 κ.έξ.

THEODORAKOPOULOS, JOHANNES, Plotins Metaphysik des Seins. Buhl/BADEN, 1928.

ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ι., Αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου. Ἀθήναι 1928.

Ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας μελέτης τοῦ Πλωτίνου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ αὐτοῦ ἐνυπάρχουσι πλεῖστα ὅσα φιλοσοφικὰ σπέρματα, ἐξ ὧν προβάλλονται πρόβλήματα πρὸς ὑποτύπωσιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν σημαινομένου καὶ ἐρμηνείαν τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου.

Θεμελιώδη εἶναι τὰ συστηματικὰ ὄντολογικὰ θεωρήματα τοῦ Πλωτίνου, ἅτινα ἀνακλύπτουσι καὶ διευκρινοῦνται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων ἐκείνου, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν νέαν ἀφετηρίαν, ἣν παρέχει ἡ ἐπίδοσις τῆς φιλοσοφίας τῶν χρόνων ἡμῶν.

Ἐκ τῶν θεωρημάτων τούτων προβάλλει τὸ ὄντολογικὸν σύστημα τοῦ Πλωτίνου, τὸ ὁποῖον διακρίνει συνοχὴ καὶ ἀκολουθία.

Ἐκ τούτου ἐλλάμπεται ἀλήθεια δημιουργικῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς συλλήψεως καὶ ἐκφράσεως—ἀλήθεια, ἣτις ὀδηγεῖ τὴν νέαν προσπάθειαν πρὸς βαθυτέραν θεμελίωσιν τῆς φιλοσοφίας, φωτίζουσα τὸν νοῦν τοῦ ἐρευνητοῦ καὶ ὠθοῦσα πρὸς νέας ἐλλάμψεις καὶ νέα ἐπιτεύγματα.

Ἐπέκεινα τῶν θεωρημάτων ἄξιαι πολλῆς προσοχῆς εἶναι αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπίνοιαι τοῦ Πλωτίνου, αἵτινες καθιστῶσιν ἔκδηλα τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ ἐπιτεύγματα, διότι προάγουσι τὴν ἔρευναν τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξεταζομένων καὶ συντελοῦσιν εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ μεγέθους τῆς ἀληθείας.

Αἱ ἐπινοήσεις αὗται τοῦ Πλωτίνου πρέπει νὰ ἀναζητηθῶσι καὶ νὰ προβληθῶσι πρὸς διευκρίνησιν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ καὶ ἀκριβεστέραν αὐτῆς ἐκτίμησιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, ἔτι δὲ καὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐρέυνης τῶν σχετικῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων.

Ἐφεξῆς θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ὑποτυπώσωμεν τὰ θεμελιώδη διδάγματα τοῦ Πλωτίνου περὶ τῶν ὄντολογικῶν ὑποστάσεων καὶ τὰς ἐπινοίας αὐτοῦ περὶ τῆς ὄντολογικῆς ἀρχῆς τοῦ γίνεσθαι καὶ τῶν παραγόντων διαφοροποιήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΥΠΟΣΤΑΣΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΩΤΙΝΟΝ

Ὁ κύριος χαρακτήρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ΠΛΩΤΙΝΟΥ εἶναι ὀντολογικός.

Ὁ Πλωτῖνος ἀναζητεῖ τὰ ὀντολογικά διδάγματα τῶν πρὸ αὐτοῦ ῥαυμασάντων φιλοσόφων, τοῦ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ, τοῦ ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ, τοῦ ΠΑΡΜΕΝΙΔΟΥ, τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, τοῦ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, τῶν ΑΤΟΜΙΚΩΝ φιλοσόφων, τῶν ΣΤΩΙΚΩΝ, τῶν φιλοσόφων τῆς ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, τὰ διδάγματα τῶν ΜΥΣΤΙΚΩΝ φιλοσόφων καὶ τῶν ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΩΝ θρησκειῶν, ὡς ἐπίσης τὰ διδάγματα τῶν Χριστιανικῶν αἱρέσεων, ἰδίᾳ μάλιστα τῆς αἱρέσεως τῶν ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ.

Ἐν τῇ ἀναζητήσει του ὅμως ἀφορμᾶται κυρίως ἀπὸ τοῦ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, τοῦ ὁποίου τὰ ὀντολογικά θεωρήματα ἐν πολλοῖς διασαφηνίζει καὶ ἐρμηνεύει¹.

Ἄλλ' ὁ ΠΛΩΤΙΝΟΣ δὲν ἐρμηνεύει μόνον τὰ ὀντολογικά θεωρήματα τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων φιλοσόφων, οὐδὲ ἐλέγχει μόνον αὐτά, ἰδίᾳ μάλιστα τὰ διδάγματα τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς, ἀλλὰ συμπλέκει μετ' αὐτῶν καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων καὶ τὰ θεωρήματα τοῦ ΦΙΛΩΝΟΣ, καὶ συγχωνεύει τὴν ὀντολογικὴν βάσιν καὶ διάρθρωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὰ τῆς ὅλης ἀρχαίας φιλοσοφίας.

Οὕτω κατὰ τὸν Νόμον τῆς συμπλοκῆς² δημιουργεῖ, καὶ ἐκ τῆς δημιουργίας παράγει τι νέον, ἴδια ρεύματα. Δὲν εἶναι,

1. Πρβλ. VOLKMANN—SCHLUCK, KARL—HEINZ, Plotin als Interpret der Ontologie Platons. Frankfurt am Main 1941.

2. Ἐνν. IV, 4, 38.

κατὰ ταῦτα, ὁ Πλωτῖνος ἐκλεκτικός φιλόσοφος ἀλλ' ἰδεολόγος, δημιουργὸς ἰδίας ὄντολογικῆς θεωρίας, ἧς ἀποκορύφωμα εἶναι τὸ ἔν, τὸ πρῶτον καὶ ἀνάπτυξις αἱ ὑποστάσεις τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

Ἡ ἀπορροή τῶν ὄντων ἐκ τοῦ ἑνὸς συντελεσθεῖσα ἐπέκεινα χρόνου καὶ τόπου, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπωλείας ἢ ἐλαττώσεως τῆς δυνάμεως τοῦ ἑνός, καταδεικνύει τὴν ἀέναον ὄντολογικὴν ῥοήν, ἐν ἧ ὑπάρχουσι, κατὰ τὸν Πλωτῖνον, τὰ πάντα διηρθρωμένα καὶ ὑποδηλοῖ τὴν ἀφετηρίαν, ἐξ ἧς τὰ πάντα γεννῶνται καὶ εἰς ἣν τὰ πάντα ἔνδοθεν τείνουσι καὶ ἐπιστρέφουσιν.

Ἐν τῇ ὄντολογικῇ ταύτῃ ῥοῇ εἶναι διηρθρωμένη καὶ συντελεῖται ἡ ζωὴ τοῦ παντός καὶ τῶν πάντων καὶ δημιουργοῦνται αἱ ὑποστάσεις· αὗται ἀποτελοῦσι μὲν ἰδίας μορφᾶς νοητῆς καὶ αἰσθητῆς ὑπάρξεως καὶ ζωῆς, ἐκάστη ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑφίσταται ἐν τῇ μετοχῇ αὐτῆς πρὸς τὴν προγενεστέραν ὑπόστασιν, ἐξ ἧς ἐγεννήθη καὶ ἐν τῇ τάσει αὐτῆς πρὸς τὴν μεταγενεστέραν, τὴν ὁποῖαν τείνει νὰ γεννήσῃ καὶ νὰ διακοσμήσῃ.

Αἱ ὄντολογικαὶ αὗται ὑποστάσεις εἶναι αἱ ἐξῆς :

Α'. ΑΙ ΥΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΗΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. ΤΟ ΕΝ (ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ)

Ἐπάρχει ἀρχή, Ἄρχὴ ἀγέννητος, πηγὴ ζωῆς, ἐνιαία καὶ ὑπερτάτη αἰτία πάσης ὑπάρξεως καὶ ἐνεργείας. Εἶναι τὸ Ἐν. Τὸ Ἐν, εἶναι ἀρχὴ ζωῆς καὶ νοῦ καὶ τῶν πάντων. Εἶναι ἡ ἐνιαία ἀρχὴ τῶν πάντων. Εἶναι ἐπέκεινα οὐσίας, ἐνεργείας καὶ ζωῆς ἔμφρονος.

Τὸ Ἐν εἶναι ἀπλοῦν, αὐτὸ μόνον, εἰλικρινές, ἐφ' ἑαυτοῦ ὄν, καθαρὸν, Πρῶτον.

Οὐδεμία σωματικὴ ἢ πνευματικὴ ιδιότης εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ εἰς αὐτό, εἶναι ἄνευ μορφῆς καὶ ὀρίου. Οὔτε νόησις εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτό, οὔτε βούλησις, οὔτε ἐνέργεια, οὔτε συνείδησις, οὔτε αὐτοσυνειδησία.

Δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ τί εἶναι, ἀλλὰ λέγομεν μόνον τί δέν εἶναι ¹. Μόνον δι' ἀρνητικῶν διορισμῶν δυνάμεθα νά χαρακτηρίσωμεν αὐτό.

Τὸ "Ἐν εἶναι ἄρρητον. Οὐδέν ὄνομα ἀρμόζει εἰς αὐτό, δι' ὃ καὶ περὶ οὐ ῥητοῦ λέγομεν. Καὶ ὅμως τὸ ὀνομάζομεν, διότι ἐπιθυμοῦμεν νά σημάνωμεν αὐτό καθὼς δυνάμεθα ².

Μόνον ἐκ τῶν ἐπακολουθημάτων αὐτοῦ δυνάμεθα νά ἀναγώμεθα εἰς αὐτό, ὡς εἰς αἰτίαν αὐτῶν καὶ πηγὴν τοῦ εἶναι τούτων.

Οὐδέ γνῶσιν αὐτοῦ δυνάμεθα νά ἔχωμεν, διότι εἶναι ἐπέκεινα γνώσεως. Οὐδέ νόησιν αὐτοῦ δυνάμεθα νά ἔχωμεν διότι εἶναι ἐπέκεινα νοῦ καὶ νοήσεως ³.

Τὸ "Ἐν εἶναι πάντη ἀπλοῦν καὶ Πρῶτον, Θεὸς τὸ πρῶτον.

Εἶναι ἀκόμη ἐπέκεινα οὐσίας, προφανῶς δὲ δέν εἶναι ἀρχὴ αὐτῶ ἢ οὐσία αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ τῆς οὐσίας, διότι γεννᾷ οὐσίαν, εἶναι τ. ἔ. αἰτία οὐσίας καὶ νοῦ.

Εἶναι ἐπέκεινα οὐσίας καὶ αὐταρκείας καὶ ὅμως εἶναι ποιητικὸν οὐσίας καὶ αὐταρκείας ⁴.

Περαιτέρω τὸ "Ἐν εἶναι τελειότατον καὶ δυνατώτατον πάντων, ἢ πρώτη δύναμις, Δύναμις τῶν πάντων ⁵.

Τὸ "Ἐν εἶναι ἐν τέλει, ἐπέκεινα τοῦ ὄντος καὶ ὅμως εἶναι δύναμις γεννῶσα τὰ ὄντα καὶ μένουσα ἐν ἑαυτῇ καὶ οὐκ ἐλαττουμένη ⁶.

*Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ἐνῶ γεννῶνται ἐξ ἑαυτοῦ ἕτερα, τὸ πρῶτον μένει πάντοτε τὸ αὐτό ⁷.

Τοῦτο εἶναι τὸ ἐν καὶ ἀληθῶς ἐν, εἶναι τὸ καθαρῶς ἐν, τὸ ὄντως ἐν ⁸.

1. 'Ενν. V. 3, 14.

2. 'Ενν. V. 3, 13.

3. 'Ενν. I, 7, 1.—III, 9, 9.

4. 'Ενν. V, 3, 17.

5. 'Ενν. III, 8, 10.—V. 4, 1.

6. 'Ενν. VI, 9, 5.

7. 'Ενν. V, 5, 5.

8. 'Ενν. V, 5, 4.

Εἶναι τὸ ἀνείδεον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀνάγκη μορφῆς, διότι εἶναι ἀμορφον, ἐστερημένον καὶ νοητῆς ἀκόμη μορφῆς διότι εἶναι τὰ πάντα καὶ ποιεῖ τὰ πάντα.

Καίτοι ἡ φύσις τοῦ ἐνός εἶναι γεννητικὴ τῶν πάντων, τοῦτο οὐδὲν εἶναι ἐξ αὐτῶν ¹.

Δὲν εἶναι τι, ποιόν, ποσόν, νοῦς, ψυχὴ, οὐδὲ κινούμενον, οὐδ' αὖ ἐστώς.

Δὲν εἶναι ἐν τι τῶν πάντων, ἀλλὰ πρὸ ἐκάστου, πρὸ πάντων ², τὸ δὲ πρὸ πάντων εἶναι ἡ ἀρχὴ πάντων.

Τὸ ἐν μόνον οὔτε γινώσκει οὔτε ἔχει τι, τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖ ³. εἶναι ἐν, τὸ ὁποῖον εἶναι «ὄν συνόν αὐτῷ» καὶ ἐπομένως δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ νοῆ ἑαυτό.

Ἡ θεότης δὲν ἔχει ἀνάγκη οὐδὲ τοῦ ἑαυτοῦ της. Δὲν δύναται νὰ διακρίνη τὸν ἑαυτόν της ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν της.

Ἄλλ' οὐδ' ἄλλο τι νοεῖ, διότι τὸ ἐν ὡς νόησις δὲν νοεῖ, ἀλλ' εἶναι αἰτία τοῦ νοεῖν ἐν ἄλλῳ. Ἐπομένως τὸ ἐν, ὅπερ εἶναι αἷτιον πάντων οὐδὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων. Ἄλλ' οὐδ' ἐφίεται οὐδενὸς ἐκ τούτων, διότι οὐδενὸς τούτων δεῖται, οὐδ' ἑαυτοῦ.

Τὸ "Ἐν εἶναι ἀνευδεές, αὐταρκέστατον καὶ ἀπειρον «τῷ ἀπεριλήπτῳ τῆς δυνάμεως» ⁴.

Δὲν θέλει οὐδὲ νὰ ἀριθμῆται ὅλως, οὐδὲ νὰ συναριθμῆται μετ' ἄλλου, οὔτε ἐνός, οὔτε ὅσωνδῆποτε ἄλλων, διότι εἶναι αὐτὸ μέτρον ἀπάντων ⁵ καὶ ὄχι μετρούμενον.

Εἶναι ἀμιγές πάντων, ὑπὲρ πάντα καὶ αἷτιον τῶν πάντων ⁶. Εἶναι αἷτιον ζωῆς ἔμφρονος καὶ νοεράς, εἶναι δύναμις ἀφ' ἧς ζωὴ καὶ νοῦς. Εἶναι ἐκεῖνο τοῦ ὁποῖου πάντα τὰ ὄντα ἐφίενται ⁷, εἶναι τὸ ἀγαθόν.

1. Ἐνν. VI, 9, 3.

2. Ἐνν V, 3, 11.

3. Ἐνν. VI, 9, 8.

4. Ἐνν. VI, 9, 6.

5. Ἐνν. V, 5, 4.

6. Ἐνν. V, 5, 13. —VI, 7, 16.

7. Ἐνν. I, 8, 2.

“Όταν εἶπης τὸ ἀγαθόν, νὰ μὴ νοήσης οὐδὲν ἄλλο. Διότι ἐὰν προσθέσης τι, τότε καθιστᾶς τὸ ἀγαθὸν ἐνδεές, ἐνῶ τοῦτο εἶναι ἀνενδεές, μέτρον πάντων καὶ πέρας, τὸ ἐπέκεινα, ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ καλοῦ¹.

Εἶναι τὸ ἀγαθὸν ὑπὲρ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, τὸ ὑπεράγαθον². Εἶναι τὸ ἀγαθόν, ὅπερ εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀρχή, ἐξ ἧς τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος, εἰς ὃ τὰ πάντα ἐφίενται καὶ τείνουσι νὰ ἐπιστρέψωσιν.

Ἐκαστον ἐφιέμενον τοῦ ἀγαθοῦ, θέλει νὰ εἶναι ἐκεῖνο μᾶλλον ὅπερ εἶναι, καὶ τότε νομίζει ὅτι εἶναι τοῦτο, ὅταν μεταλάβῃ τοῦ ἀγαθοῦ, διότι τὸ ἀγαθὸν εἶναι πηγὴ καὶ ἀρχὴ ἐνεργειῶν κατὰ φύσιν καὶ ποιεῖ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθοειδῆ.

Τὸ ἐν καὶ τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ αὐτὴ φύσις, μία φύσις, δὲν εἶναι σύνθεσις.

Δὲν κατηγοροῦμεν τῆς μιᾶς ἐκείνης φύσεως οὐδέν, ἀλλὰ δηλοῦμεν ἡμῖν αὐτοῖς ταύτην, ὡς εἶναι δυνατὸν εἰς ἡμᾶς νὰ δηλώσωμεν αὐτήν.

Τὸ ἐν τοῦτο, τὸ Ἄγαθόν, εἶναι ὁ Θεός, ἐκ τοῦ ὁποίου μένοντος αἰεὶ ἐφ’ ἑαυτοῦ ἀναλλοιώτου προέρχονται τὰ πάντα³.

Τὸ ἐν δηλαδὴ δὲν ἀνέχεται νὰ μένη ἐφ’ ἑαυτοῦ⁴, ἀλλ’ οὐδ’ ἔπρεπε νὰ μένη καὶ νὰ εἶναι μόνον ἐν, διότι θὰ ἐκρύπτοντο πάντα, ὧν ἐκεῖνο εἶναι αἷτιον⁵.

Τὸ Ἐν, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τελειότητος καὶ τῆς συνούσης ἐνεργείας «οἶον ὑπερερρῦη»⁶ καὶ τὸ ὑπερπλήρες αὐτοῦ ἐποίησεν ἄλλο καὶ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ ὁ Νοῦς.

Ἐκ τῆς ὑπερπλησμονῆς δηλαδὴ τοῦ ἐνός, οἶον ἐκ φωτός, περίλαμψις ἐγένετο⁷ καὶ ἐνῶ ἐκεῖνο μένει ἐν ἑαυτῷ ἀναλλοιώτον,

1. Ἐνν. I, 6, 9.

2. Ἐνν. VI, 9, 6.

3. Ἐνν. V, 1, 6.

4. Ἐνν. V, 4, 1.

5. Ἐνν. IV, 8, 6.

6. Ἐνν. V, 2, 1.

7. Ἐνν. V, 1, 6. Πρβλ. V, 3, 12 καὶ V, 3, 15.

ἡ γεννηθεῖσα ἐνέργεια, οἶονεῖ ῥυεῖσα, ὡς ἀπὸ ἡλίου φῶς καὶ θερμότης καὶ ὡς ἀπὸ χιόνος ψῦχος, ἔλαβεν ὑπόστασιν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ εἶναι καὶ οὕτω προῆλθεν ὁ Νοῦς. Οὕτω πως ἐκ τοῦ Ἐνός προέρχονται τὰ πάντα, ἅτινα εἶναι εἰκόνες τούτου, καὶ ἅτινα εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον ἀτελέστερα, ὅσον ἀπέχουσιν αὐτοῦ.

Ἐκαστον τῶν μετὰ τὸ Πρῶτον, ἔχει τι ἴχνος ἐκείνου, οἷον εἶδος ἐν αὐτῷ¹. Τὸ ἴχνος τοῦτο τοῦ ἐνός ὑπέστησεν ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τὴν οὐσίαν, ὥστε τὸ εἶναι ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ νὰ εἶναι ἴχνη ἐνός. Ταῦτα τὰ ἴχνη τοῦ ἐνός εἶναι ἡ ἔλλαμψις τῆς ὄντολογικῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ δύναμις αὐτῆς.

2. Ο ΝΟΥΣ

Ἐκ τοῦ Ἐνός δι' ὑπερεκχειλισμοῦ, διὰ περιλάμψεως, οἷον ἐξ ἡλίου φῶς, γεννᾶται ὁ Νοῦς.

Ὁ Νοῦς εἶναι τὸ δεύτερον μετὰ τὸ ἐν τὸ πρῶτον ἀπ' ἐκεῖνου. Εἶναι εἰκὼν τοῦ ἐνός². Εἶναι «ὄψις οὐπα ἰδοῦσα», ἣτις ἐφιεμένη τοῦ ἐνός ἐστράφη πρὸς αὐτὸ καὶ εἶδεν αὐτό, καὶ τότε ἐγένετο «ἰδοῦσα ὄψις». Οὕτω δὲ ἐγένετο νοῦς καὶ οὐσία καὶ νόησις, ὅτε ἐνόησε³.

Ἡ νόησις, κατὰ τὸν Πλωτῖνον, εἶναι ὄρασις ὄρῳσα, ἐν δὲ τῇ ἐπιστροφῇ τῇ πρὸς τὸ ἐν αὕτη αὐτὸ ἐώρα, ἡ δὲ ὄρασις αὕτη Νοῦς⁴. Εἶναι δηλαδὴ ὁ Νοῦς ὄψις τις καὶ ὄψις ὄρῳσα, ἐπομένως εἶναι δύναμις, ἣτις ἦλθεν εἰς ἐνέργειαν. Ὁ Νοῦς δηλαδὴ εἶναι ἐνέργεια.

Προφανῶς δὲ ἐφ' ὅσον τὸ ἐν, παραμένει ἐν τῷ οἰκείῳ ἡθεῖ, μένει ἐκεῖνο νοητόν, τὸ δὲ γινόμενον ἐν τῇ ἐπιστροφῇ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐν γίνεται νόησις. Ἐφ' ὅσον δὲ εἶναι νόησις καὶ νοεῖ ἐκεῖνο ἀφ' οὗ ἐγένετο, γίνεται Νοῦς, δηλαδὴ γίνεται ὡς ἐν ἄλλο νοητόν.

1. Ἐνν. V. 5, 5.

2. Ἐνν. V, 1, 6. —V, 1, 7.

3. Ἐνν. V, 3, 11.

4. Ἐνν. V, 1, 5. —V, 1, 7.

ὅπως εἶναι ἐκεῖνο τὸ νοητὸν τὸ πρῶτον, ἀλλὰ μίμημα ἐκείνου καὶ εἶδωλον ¹.

Ἐπομένως ὁ Νοῦς εἶναι ὡς ἐν ἄλλο νοητὸν, ὅπως εἶναι ἐκεῖνο τὸ πρῶτον, μίμημα καὶ εἶδωλον ἐκείνου, ἦτοι ὁ Νοῦς εἶναι νοητὸν.

Οὕτως ὁ Νοῦς εἶναι μία οὐσία, ἐν ἣ συμπίπτει τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι. Ἐφ' ὅσον δ' ἅμα εἶναι καὶ τὸ νοητὸν, εἶναι ἅμα τὸ ὄν, τὸ πρῶτον ὄν, καὶ τὰ ὄντα, ἢ μᾶλλον ὁ αὐτὸς τοῖς οὖσιν ².

Ὁ Νοῦς λοιπὸν εἶναι τὰ ὄντα, καὶ πάντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐχὶ ὡς ἐν τόπῳ, ἀλλ' ὡς ἔχων ἑαυτὸν καὶ ἐν ὧν μετ' αὐτῶν ³.

Ὁ Πλωτῖνος, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν θεωρημάτων τοῦ Πλάτωνος καὶ ἰδία ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἐκτίθενται ἐν τῷ «Σοφιστῇ» ⁴ καὶ ἐλέγχων τοὺς Στωικούς, διακρίνει πέντε κατηγορίας τοῦ ὄντος (ἀρχὰς τοῦ ὄντος), ἦτοι : κατηγορίαν τῆς οὐσίας, τῆς κινήσεως, τῆς στάσεως, τῆς ταυτότητος, τῆς ἑτερότητος ⁵.

Ὁ Νοῦς ὡς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς γεγόμενον, τὸ ὄν, εἶναι ἐν, ὡς εἶναι καὶ ἐκεῖνο, εἶναι κατὰ ταῦτα ἀριθμὸς ⁶ καὶ ἀρχὴ τοῦ ἀριθμοῦ, ἢ δὲ δύναμις τοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἐπάγεται τὸν μερισμὸν τοῦ ὄντος. Οὕτω τὸ μὲν ὄν εἶναι ἀριθμὸς ἠνωμένος, τὰ δὲ ὄντα ἐξεληλιγμένος ἀριθμὸς ⁷.

Ὁ Νοῦς εἶναι πάντα ὁμοῦ καὶ πάλιν ὄχι ὁμοῦ, διότι ἕκαστον εἶναι ἰδία δύναμις ⁸.

Ὁ Νοῦς, κατὰ ταῦτα, δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἐνότης ἀλλ' εἶναι ἅμα ἐν καὶ πολλά.

1. Ἐνν. V, 4, 2.

2. Ἐνν. V, 3, 5 : « Ἐν ἄρα οὕτω νοῦς καὶ τὸ νοητὸν καὶ τὸ ὄν καὶ πρῶτον ὄν τοῦτο· καὶ δὴ καὶ πρῶτος νοῦς τὰ ὄντα ἔχων, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς τοῖς οὖσιν ».

3. Ἐνν. V, 4, 2.—V, 9, 6.

4. Περβλ. 242 B—249 D.

5. Ἐνν. VI, 2, 7.—VI, 2, 8.

6. Ἐνν. III, 8, 9.

7. Ἐνν. VI, 6, 9.

8. Ἐνν. VI, 6, 7 : « Ὁμοῦ δὲ πάντων ὄντων ἕκαστον αὐ χωρὶς ἐστὶν ἐνορᾶ δὲ αὐτὰ τὰ ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ οὐσίᾳ ὁ ἔχων νοῦς οὐκ ἐπιβλέπων, ἀλλ' ἔχων, οὐδὲ χωρίζων ἕκαστον· κεχώρισται γὰρ ἤδη ἐν αὐτῷ αἰεὶ ».